

PROJECTE REFUGI: **conflictes armats,** **desplaçament forçat i pandèmia**

Guia pedagògica i experiència d'aula.
Institut Escola Sant Esteve.

Olaya Juangran, Marina Caireta i Pamela Urrutia

Aquesta guia ha estat finalitzada el novembre de 2022.

Autores:

Olaya Juangran, Marina Caireta i Pamela Urrutia

Edició: Escola de Cultura de Pau de la Universitat Autònoma de Barcelona

Disseny de la portada i maquetació: Lucas Wainer

3	Presentació
4	Part 1. Marc teòric: introducció als conflictes armats, els desplaçaments forçats, la pandèmia, i la interrelació entre uns i altres
4	1.1. Els conflictes armats i quina és la seva relació amb els desplaçaments forçats de població
8	1.2. La pandèmia i els seus impactes en les persones refugiades
10	1.3. Lliçons i reptes de la pandèmia pel que fa als moviments de persones a nivell global
13	Part 2. Introducció a la metodologia de diàleg controvertit a l'aula
13	2.1. Diàleg versus debat
15	2.2. Crear un context adequat per al diàleg
16	2.3. Valorar quin rol de facilitador es vol exercir
17	2.4. Prendre consciència dels propis biaixos
17	2.5. Metodologies
19	Part 3. Experiència didàctica: projecte “Refugi”
19	3.1. Resum
19	3.2. Objectius
19	3.3. Encaix curricular
20	3.4. Procés desenvolupat i activitats realitzades
26	3.5. Valoració. Punts forts i punts febles
26	3.6. Orientacions i recomanacions per dur a terme la pràctica
29	Part 4: Recursos addicionals per al professorat
31	Part 5: Bibliografia

Presentació

A vegades les persones ens trobem en situacions extraordinàries i complicades, situacions que hem d'abordar tot i la inseguretat que ens provoquen, i ho hem de saber fer de forma pacífica, tant individualment com col·lectivament. Algunes les vivim directament, com la pandèmia de la COVID-19, altres de manera indirecta, com l'arribada de persones refugiades a causa de conflictes armats com el que afecta a Síria des de fa més d'una dècada o el més recent a Ucraïna. Afganistan, Colòmbia, Myanmar o Sudan del Sud també pateixen conflictes armats que han obligat a milers de persones a fugir d'aquest països o a desplaçar-se internament. Per nosaltres la pandèmia ha estat difícil, però quan a aquesta situació se suma un conflicte armat, les dificultats i el repte de superar-ho són molt més grans.

Educar per a la pau en aquest context demana, entre d'altres continguts, tractar la idea d'interdependència entre països i persones. També demana desenvolupar competències clau per conviure en aquest context com la cooperació, la corresponsabilitat i el pensament crític, o reflexionar sobre la seguretat i com tenir-ne cura en contextos difícils sense usar la violència. Per respondre a aquest repte plantejem aquesta guia des de dues mirades:

- Treballar continguts referents a la pandèmia, els conflictes armats, les persones refugiades i la interrelació entre els tres factors.

- Introduir eines metodològiques, a través de la didàctica, per educar en la controvèrsia i el diàleg.

Aquesta guia sorgeix de la voluntat de l'**Escola de Cultura de Pau de la UAB (ECP)** d'acompanyar el professorat i els centres compromesos amb l'educació per a la pau, a fer projectes innovadors que puguin ser exemple per a altres centres i col·legues. Hi trobareu tres apartats:

1. Una introducció als continguts teòrics clau sobre la **interrelació entre pandèmia, conflictes armats i desplaçaments forçats** de persones en cerca de refugi.
2. Una introducció a la **metodologia de diàleg controvertit a l'aula** com a estratègia educativa per gestionar la discrepància davant temes socialment controvertits i fomentar el pensament crític.
3. La descripció d'una **experiència didàctica**, la de l'Institut Escola Sant Esteve (Castellar del Vallès) impulsant el **projecte "Refugi"** amb l'alumnat dels dos grups de segon d'ESO (curs 2021-2022).

Aquesta guia s'elabora en col·laboració amb l'Institut Escola Sant Esteve i amb el suport de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (Generalitat de Catalunya).

CONFLICTES ARMATS I DESPLAÇAMENTS FORÇATS EN TEMPS DE PANDÈMIA

Material de suport de referència: vídeo “Vídeo Conflictes armats i desplaçaments forçats en temps de pandèmia”

Part 1. Marc teòric:

Introducció als conflictes armats, els desplaçaments forçats, la pandèmia, i la interrelació entre uns i altres

La COVID-19 ha tingut impactes molt diversos arreu del món i ha afectat de manera especial a persones que ja vivien en condicions vulnerables. Entre elles, aquelles que a causa de guerres, persecució, vulneracions de drets humans i altres múltiples formes de violència s’han vist forçades a abandonar casa seva. Moltes han fugit per a buscar un lloc més segur per a elles i les seves famílies en altres regions del seu país (*persones desplaçades internes*) o travessant fronteres (*persones refugiades*). De quina manera ha interactuat la pandèmia amb els conflictes armats i els desplaçaments forçats de població? En aquest apartat desgranem els elements clau per entendre els impactes en les persones d’aquestes tres fenòmens i, particularment, de la interrelació entre ells.

1.1. Els conflictes armats i quina es la seva relació amb els desplaçaments forçats de població

Existeixen múltiples definicions de què és un **conflicte armat**. Segons la definició de l’ECP, es dona quan hi ha enfrontaments entre grups armats que fan servir la violència per aconseguir els seus objectius en disputa, que poden estar relacionats amb el control del poder polític, el grau d’autonomia d’un territori o el control de recursos, entre d’altres motivacions.¹

L’ús continuat de la violència als conflictes armats provoca nombroses morts i persones ferides, així com la destrucció d’infraestructures (mercats, escoles, hospitals, vies de transport), danys al medi ambient (contaminació de rius, destrucció de terres agrícoles, incendis, etc) i escassetat

1. Hi ha diferents definicions sobre què és un conflicte armat. Centres com l’Escola de Cultura de Pau de la UAB (ECP) o el Programa de Dades sobre Conflictes (UCDP) de la Universitat d’Uppsala tenen definicions pròpies. Pots consultar la definició de l’ECP al resum executiu del seu [anuari Alerta](#), i la del UCDP a l’[apartat de definicions del seu web](#).

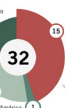
alerta 2022!

Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz

épic *época de paz*
UIPB
Unidad de Investigación y Promoción de la Construcción de la Paz

El Observatorio de la Paz
del Centro de Estudios
Internacionales
de la Universidad de
Cachemira

Conflictos armados en el mundo en 2021

Conflictos armados en el mundo en 2021

Región	Número de conflictos
África	32
América	13
Asia	9
Europa	6
Orientes Medio	5

Al finalizar el año 32 conflictos armados identificados en 2021 permanecían activos

Intensidad de los conflictos

Intensidad de los conflictos

Nivel de intensidad	Porcentaje
Alta	33%
Baja	26%
Media	19%

En 2021 volvieron a aumentar los conflictos armados de alta intensidad, caracterizados por niveles de violencia por persona del millón de víctimas mortales anuales, aumento de graves impactos en la población y territorio.

Proporción de conflictos armados graves en la última década

Proporción de conflictos armados graves en la última década

Año	Proporción (%)
2011	15
2012	15
2013	15
2014	15
2015	15
2016	15
2017	15
2018	15
2019	15
2020	15
2021	45

Por primera vez en su década los conflictos armados de alta intensidad representaron más de la mitad (53%) del total de casos a nivel mundial.

Impacto de los conflictos armados

Impacto de los conflictos armados

Impacto	Porcentaje
Displazados	54%
Muertes	33%
Desplazados	13%

En 2021 se dieron en promedio 400 mil muertes graves derivadas de conflictos, con niveles altos a favor de la discriminación.

Impacto de los conflictos armados

Impacto de los conflictos armados

A finales de 2020 hasta 85,4 millones de personas desplazadas forzosamente a nivel mundial, más del doble que hace una década. Según ACNUR a mediados de 2021 ya se habían desplazado a causa de 84 millones.

El Observatorio de la Paz
del Centro de Estudios
Internacionales
de la Universidad de
Cachemira

alerta 2022!

Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz

épic *época de paz*
UIPB
Unidad de Investigación y Promoción de la Construcción de la Paz

El Observatorio de la Paz
del Centro de Estudios
Internacionales
de la Universidad de
Cachemira

alerta 2022!

Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz

épic *época de paz*
UIPB
Unidad de Investigación y Promoción de la Construcción de la Paz

El Observatorio de la Paz
del Centro de Estudios
Internacionales
de la Universidad de
Cachemira

alerta 2022!

Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz

épic *época de paz*
UIPB
Unidad de Investigación y Promoción de la Construcción de la Paz

El Observatorio de la Paz
del Centro de Estudios
Internacionales
de la Universidad de
Cachemira

alerta 2022!

Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz

épic *época de paz*
UIPB
Unidad de Investigación y Promoción de la Construcción de la Paz

El Observatorio de la Paz
del Centro de Estudios
Internacionales
de la Universidad de
Cachemira

d'aliments i medicines. En conjunt, per tant, els conflictes armats afecten greument les condicions de vida de les persones, la seva salut física i mental, els seus vincles familiars i socials, els seus mitjans de vida i les possibilitats d'un desenvolupament sostenible. En la darrera dècada s'han incrementat els conflictes armats greus o d'alta intensitat, que es caracteritzen per presentar nivells de mortalitat molt elevats i greus impactes en les poblacions afectades per la violència.

- Vídeo (3' 48") **Conflictes armats el 2021**. Resum de la situació global de conflictes armats al món.
- Vídeo (4' 16") **Processos de pau el 2021**. Resum dels avenços de pau durant el 2021, tot i la pandèmia.
- Web **Educación bajo ataques 2020**, amb un vídeo (3' 37", subtítols en anglès) amb testimonis d'infants sobre els impactes que tenen els conflictes armats a les seves escoles (Colòmbia, RD Congo, Ucraïna, Palestina, Síria, etc). També inclou aspectes de gènere (atacs contra nenes i dones).
- Dibuixos fets per infants en situació de guerra: **La Guerra Civil dels nens (catorze.cat)**

- Publicació Escola de Cultura de Pau. **Alerta 2022! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz.** Barcelona: Icaria, 2022.

Pel que fa a les persones refugiades, contràriament al que es podria pensar, la immensa majoria (83%) viu en països d'ingressos mitjans o baixos, és a dir, del Sud Global –generalment un país veí del que han fugit-. Només una petita part d'aquest col·lectiu viu en països del Nord Global. De fet, segons l'agència de Nacions Unides per a les persones refugiades (ACNUR), a finals de 2021 la majoria de les persones refugiades arreu del món es concentraven en 10 països, dels quals només un era europeu –Alemanya, en cinquè lloc després de Turquia, Colòmbia, Uganda i Pakistan-. Aquestes dades no han variat significativament en els darrers anys, però canviaran de manera important al fer el balanç de 2022, ja que la guerra a Ucraïna ha provocat massius desplaçaments de població que ha arribat sobre tot a països europeus, és a dir, del Nord Global. Segons dades d'ACNUR, a novembre de 2022 ja hi havia més de 7,8 milions de persones d'Ucraïna refugiades en altres països. De fet, la crisi de desplaçament a Ucraïna és considerada com una de les més greus des de la Segona Guerra Mundial i la de més ràpid creixement a Europa, segons ACNUR. A més, s'ha de tenir en compte que una part important de les persones refugiades del món estan atrapades en situacions de desplaçament prolongat des de fa anys i inclús dècades, com il·lustren els casos de Palestina o Afganistan.

Col·lecció **Experiències de pensament crític a l'aula** N°3 **Projecte Refugi** 5

Quadre 2. Definicions

Quan es parla de desplaçaments forçats de població s'utilitzen alguns termes que cal aclarir:

La **persona refugiada** és aquella que ha hagut de fugir del lloc on viu perquè la persegueixen a causa de les seves conviccions polítiques, les seves creences religioses, etcètera, i ha trobat protecció en un altre país.

Segons l'article 3 de la Llei 12/2009, de 30 d'octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària de l'Estat Espanyol “Un **refugiat** o una **refugiada** és una persona que “a causa de fundats temors de ser perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, opinions polítiques, pertinença a un determinat grup social, de gènere o orientació sexual, es troba fora del país de la seva nacionalitat i no pot o, a causa d'aquests temors, no vol acollir-se a la protecció de l'esmentat país, o a l'apàtrida que, sense tenir nacionalitat i trobant-se fora del país on abans tenia la residència habitual, pels mateixos motius no pot o, a causa d'aquests temors, no vol tornar-hi.” (...). Aquesta definició és molt semblant a la que recull la Convenció de Ginebra sobre l'Estatut dels Refugiats del 1951, amb la diferència que la definició espanyola preveu, a més d'altres motius, la persecució per motius d'orientació sexual.

La **persona desplaçada interna** també ha hagut de fugir del lloc on viu perquè la persegueixen a causa de les seves conviccions polítiques, les seves creences religioses, orientació sexual, etcètera, però la diferència rau en que s'ha mogut per l'interior del seu Estat.

Aquesta distinció pot semblar sense importància a primera vista, però té repercussions rellevants: mentre que els refugiats estan protegits pel dret internacional, els desplaçats interns no tenen cap mena de protecció per part del dret internacional. Pel fet que una persona sigui considerada

“refugiada”, l'Estat on resideix aquesta persona té l'obligació d'oferir-li protecció (física, facilitar-li allotjament, etcètera). A més, com que es queden dins del país que encara està en situació de conflicte armat o de greus violacions dels drets humans, les persones desplaçades internes tenen més probabilitats de ser atacades.

A més del que es consideren desplaçaments “forçats”, de gent que ha fugit sense voler-ho, hi ha els desplaçaments que es consideren “voluntaris”,² els de les persones que emigren/immigren:

Persona migrant: Persona que canvia de país de residència, pels motius que siguin.

Aquest debat té a veure amb el fet que hi ha gent que considera que s'esdevé refugiat quan l'Estat que acull aquesta persona li reconeix aquesta condició i li atorga l'asil, mentre que d'altres consideren que s'és refugiat des del moment en què es compleixin els requisits de la definició de refugiat (quan una persona és perseguida per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a un determinat grup social o opinions polítiques, i es troba fora del país).

Des d'aquest punt de vista, algunes persones parlen de “migrants” sirians, afganesos, etcètera, perquè cap Estat els ha reconegut encara l'estatut de refugiat: no es vol parlar de “refugiades” en casos de persones que compleixen els requisits de la definició perquè els Estats europeus no han assumit la seva responsabilitat de protecció. Hi ha posicions, també, que no volen fer la distinció entre persona refugiada i migrant, entenent que tothom hauria de tenir la mateixa llibertat de circulació. La utilització dels termes, doncs, depèn de la intencionalitat que se'n vulgui fer, però les definicions aportades són les que es solen acceptar internacionalment.

Font: **ACNUR**.

2. Caldria preguntar-se, però, si les persones immigrades que marxen dels seus països per motius econòmics ho fan per voluntat pròpia o perquè la situació als seus països d'origen no els permet gaire més alternativa digna.

Quadre 3. Algunes dades i recursos de suport sobre desplaçaments forçats:

Dades clau sobre desplaçament forçat al món:

- 1 de cada 88 persones al món estava en situació de desplaçament forçat a finals de 2021. Fa gairebé una dècada, al 2012 aquesta relació era de 1 cada 167.
- El desplaçament forçat s'ha més que duplicat des del 2010, passant de 41 milions de persones llavors fins a 89,3 milions a finals de 2021.
- Dels 89,3 milions de persones desplaçades forçosament al finalitzar 2021, un total de 27,1 milions eren refugiades i 53,2 milions desplaçades internament.
- 69% de totes les persones refugiades del món procedien de tan sol cinc països: Síria (6,8 milions), Afganistan, Sudan del Sud i Myanmar, a més de Veneçuela (4,6 milions desplaçades en l'exterior). La guerra a Ucraïna ha motivat massius desplaçaments de població el 2022: més de 7,8 milions de persones havien fugit del país i altres 7 milions estaven desplaçades internament dins les fronteres d'aquest estat.
- 41% del total de població desplaçada forçosament al món són nens i nenes.
- ACNUR estima que, entre 2018 i 2021, més de 1,5 milions d'infants van néixer en condicions de refugiats, el que equival a aproximadament 380.000 menors per any.

Recursos de suport a l'aula:

Vídeos

- Vídeo (1'52") i guia pedagògica **Conflictes armats i desplaçaments forçats**, de la col·lecció Càpsules per la Justícia Global (ECP i SCI, 2018).

- Guia pedagògica per treballar la comprensió i acollida de persones refugiades: Barbeito, C. (2016) **Barcelona, ciutat refugi**. Ajuntament de Barcelona
- Vídeo **Life on hold** (Una vida en suspens): la vida quotidiana d'Omar, un jove somali de 17 anys que viu a un camp de refugiats a la frontera de Tunísia. (Amnistia Internacional, 2012).
- Vídeo **Cuando tu no existes**: simulació d'una situació de refugi en el nostre context (Amnistia Internacional, 2013)

Mapes i gràfics

- **Mapa mundial de la població refugiada el 2020** (ACNUR)
- **Gràfics amb dades bàsiques de la població refugiada i desplaçada internament al món a finals de 2021** (ACNUR)
- Notícia **"Las cifras de desplazamiento forzado alcanzan un nuevo máximo y confirman una década de incrementos"**, ACNUR, 16 de juny de 2022.

Per saber-ne més:

- Sobre les persones **refugiades** i **desplaçades internament** i sobre les **diferències entre aquestes i les persones migrants**.
- Sobre el panorama global de desplaçament forçat podeu consultar el **web de l'ACNUR**, així com el seu **informe anual** (disponible en diferents idiomes, incloent tcastellà, junt a recursos fotogràfics i multimedia).

gairebé un terç de la població (30%), el percentatge és molt superior en el cas de les poblacions desplaçades forçosament, on representen un 41%. Es calcula que entre 2018 i 2020 al voltant d'un milió de menors havien nascut en famílies en situació de desplaçament.

Figura 2. Infografia sobre persones en desplaçament forçat al món.

Font: **ACNUR**.

1.2. La pandèmia i els seus impactes en les persones refugiades

Després de l'esclat de la pandèmia el secretari general de Nacions Unides va fer una crida a un alto el foc global – demanant a tots els actors armats una pausa en els enfrontaments armats per permetre concentrar tots els esforços en la resposta a la COVID-19. També va expressar la seva especial preocupació pels possibles impactes del coronavirus en les persones refugiades i desplaçades per conflictes violents, emfatitzant que eren “doblement vulnerables”. Malgrat aquesta interpel·lació i les greus conseqüències de la pandèmia, a nivell general els actors armats van continuar els seus enfrontaments, es va incrementar el número de conflictes greus durant el 2020 i es van produir noves crisis de desplaçament forçat de població arreu del món. En paral·lel, i tot i les conseqüències econòmiques de la pandèmia, van continuar els elevats nivells de despesa militar i el comerç d'armes va continuar augmentant.

Les restriccions per a frenar l'expansió de la COVID-19, en especial el tancament de fronteres, van limitar significativament els moviments internacionals de persones de tot tipus (viatges turístics, d'estudis, per motius econòmics, etc.) i van impactar també en les possibilitats de moltes persones de fugir de països afectats per conflictes armats. En el període més crític de la pandèmia la major part dels països van segellar les seves fronteres sense excepcions per a les

persones sol·licitants d'asil. ACNUR, estima que al 2020 es va reduir fins a 1.5 milions el número de persones refugiades respecte a les estimacions projectades abans de la COVID-19. Això no vol dir que els desplaçaments forçats a causa de conflictes i violències hagin disminuït, sinó que les dinàmiques van canviar degut als obstacles pels moviments transfronterers. De fet, a nivell global la xifra total de persones desplaçades, tant fora com dintre dels seus països, va ser més elevada el 2020 que l'any anterior.

Les conseqüències de la COVID-19 per a les poblacions desplaçades internament, refugiades i migrants han estat múltiples i interconnectades, amb impactes especialment visibles a nivell de **protecció, accés a la salut i socioeconòmic**, tal i com s'explica a continuació.

Protecció

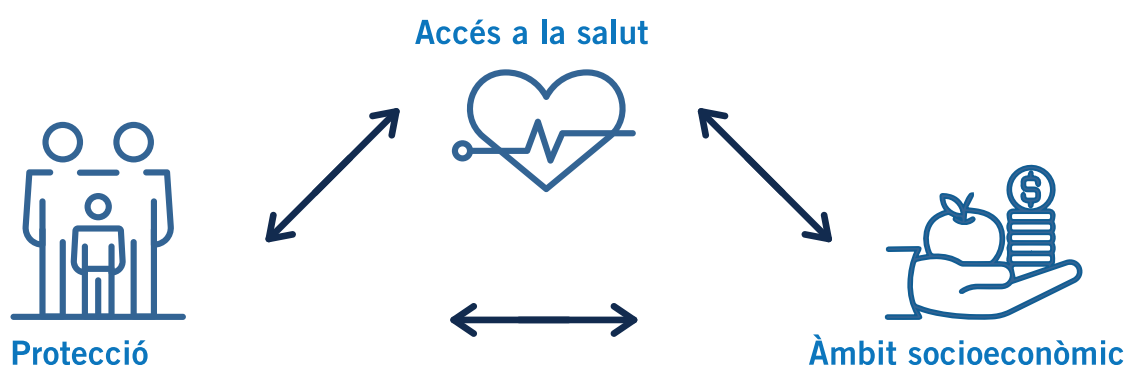
Com ja hem dit, durant la pandèmia es va fer molt més difícil creuar fronteres i accedir a mecanismes de protecció com sol·licitar asil per a les persones que necessitaven fugir de la violència i persecució.

Moltes persones van quedar atrapades i més exposades a situacions de risc als seus llocs, tan d'origen com de trànsit -si ja havien fugit-, altres van ser detingudes o retornades a les seves àrees d'origen, i altres van patir el bloqueig en processos de reunificació familiar.

Figura 3. Infografia sobre increment de la vulnerabilitat en persones refugiades

La pandèmia va amplificar les vulnerabilitats de persones desplaçades, refugiades i migrants, amb impactes múltiples i interconnectats

Font: Escola de Cultura de Pau.

Algunes persones desplaçades, al trobar-se sense menjar, allotjament, accés a serveis bàsics o possibilitats de retornar als seus països d'origen, van optar per continuar la seva fugida a través de mecanismes i rutes més perilloses i es van veure més exposades a situacions d'explotació o a caure en xarxes de tracta de persones.³

Addicionalment, la por al contagi de la malaltia va intensificar les manifestacions racistes, xenòfobes i discriminatòries cap a poblacions migrants i refugiada, perpetuant estigmes i derivant fins i tot en atacs directes.

La COVID-19 també va agreujar les situacions de violència de gènere. Així, per exemple, a l'Afganistan un 97% de les dones desplaçades van assenyalar un augment de la violència per part de les seves parelles després de l'inici de la pandèmia.

Accés a la salut

Gran part de les persones refugiades i desplaçades internament van afrontar un major risc d'exposició a la COVID-19 i de patir algunes de les conseqüències més greus de la malaltia. Els motius són diversos:

1. Trobar-se en països amb sistemes de salut amb capacitats limitades o obertament col·lapsats per donar resposta a les complicacions del coronavirus, i amb infraestructures hospitalàries precàries conseqüència dels enfrontaments armats.
2. Moltes persones refugiades no tenen la documentació en regla i tenen por de ser expulsades, deportades o detingudes, tampoc tenen recursos econòmics, el que fa que sovint optin per no anar a centres hospitalaris malgrat estar contagiades o tenir-ne sospites.
3. La precarietat dificulta l'adopció de mesures de protecció com la distància social, l'aïllament de persones malaltes o el rentat de mans freqüent.

Quadre 4. Recurs per aprofundir en l'impacte de la pandèmia en persones refugiades

“Para que el infierno sea noticia tiene que arder”
(La Marea, 10 de setembre de 2020, per Patricia Simón). Reportatge sobre la situació al **camp de refugiats de Moria** a Lesbos (Grècia).

L'accés de les poblacions refugiades a les vacunes s'ha anat ampliant progressivament, tot i que encara persisteixen barreres i grups pendents d'inclusió.

La pandèmia també ha tingut efectes en la salut mental de les persones refugiades i desplaçades internament i ha repercutit en els recursos destinats a l'atenció a altres malalties i en la disponibilitat d'altres serveis de salut, entre ells els relatius a la salut sexual i reproductiva. Així, per exemple, en ple confinament durant la primera fase de la pandèmia, al camp per a persones refugiades d'Azraq, a Jordània, una de les principals preocupacions era l'obtenció de productes sanitaris i d'higiene, incloent productes per a la higiene menstrual.

Àmbit socioeconòmic

Els confinaments i restriccions a la mobilitat imposades a causa de la COVID-19 i les conseqüències en l'activitat econòmica han tingut seriosos impactes de curt i llarg termini per a les poblacions desplaçades forçosament, agreujant situacions de vulnerabilitat prèvies a la pandèmia. Un dels efectes més immediats del tancament de fronteres va ser les dificultats pel lliurament d'ajuda humanitària. En àrees com el Nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà les organitzacions que treballen amb persones refugiades i desplaçades van rebre més de 350.000 trucades durant les cinc primeres setmanes de confinament per part de persones que necessitaven ajuda econòmica urgent per satisfer les seves necessitats més bàsiques.

La vulnerabilitat econòmica de les persones refugiades i desplaçades -i en molts casos de la

3. El Protocol per prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones, especialment dones i nens, que complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional (Novembre 2020) defineix al seu article 3 el “tracta de persones” de la següent manera: “Per ‘tracta de persones’ s’entendrà la captació, el transport, el trasllat, l’acolliment o la recepció de persones, recorrent a l’amenaça o l’ús de la força o altres formes de coacció, rapte, frau, engany, a l’abús de poder o d’una situació de vulnerabilitat o a la concessió o la recepció de pagaments o beneficis per obtenir el consentiment d’una persona que tingui autoritat sobre una altra, amb fins d’explotació. Aquesta explotació ha d’incloure, com a mínim, l’explotació de la prostitució aliena o altres formes d’explotació sexual, els treballs o els serveis forçats, l’esclavatge o les pràctiques anàlogues a l’esclavatge, la servitud o l’extracció d’òrgans”.

població migrant- també es deu al fet que per la manca d'un estatus legal, moltes d'elles treballen en activitats d'economia informal. Aquest tipus d'activitats no permeten el treball virtual a distància, pel que moltes es van haver d'aturar. A més, no contenen beneficis de protecció social, cosa que va portar a situació d'inseguretat alimentària a moltes persones refugiades, desplaçades internes i migrants en situació irregular.

La precarització de les condicions de vida de les poblacions desplaçades forçosament també ha augmentat el risc d'abusos i explotació de menors en el context de pandèmia, afavorint situacions de treball infantil o matrimonis precoços, especialment de nenes. El context COVID-19 també va afectar el seu dret a l'educació. La manca d'accés a internet, ordinadors, televisió i fins i tot a electricitat, van dificultar les possibilitats de continuar amb els estudis per via remota i, a llarg termini, es temia que aquests menors no poguessin reprendre els estudis a causa de les situacions econòmiques de les seves famílies.

1.3. Lliçons i reptes de la pandèmia pel que fa als moviments de persones a nivell global

- La COVID-19 ha deixat encara més en **evidència la interrelació entre els essers humans, la**

Quadre 5. Dades claus sobre conflictes, desplaçament i COVID-19

- A mitjans de 2020 un terç de població desplaçada internament en el món vivia en els 10 països amb major prevalença de COVID-19.
- Al juliol de 2021, un terç de les persones refugiades a nivell global indicaven que es trobaven en els 20 països amb les taxes més elevades de coronavirus.

Per saber-ne més:

- ECP (2021) **"Conflictes, desplaçament i COVID-19"**. Col. Apunts ECP de Conflictes i Pau. així com la **infografia** que il·lustra alguna de les seves principals conclusions.

interdependència del benestar comú i la necessitat de respostes col·lectives a reptes d'abast global. Nacions Unides i veus expertes han reiterat que "ningú estarà segur fins que totes les persones estem segures", subratllant que aquesta idea és clau per no aplicar tractes discriminatoris en les polítiques de resposta al coronavirus i garantir l'accés universal a vacunes i tractaments. Aquesta reflexió també té sentit si tenim en compte que un dels objectius de l'Agenda 2030 pel desenvolupament sostenible inclou el compromís de "no deixar ningú enrere", incloent a persones refugiades i desplaçades.

Figura 4. Infografia sobre conseqüències de la COVID-19 en persones desplaçades

Un estudi del Norwegian Refugee Council (NRC) en vuit països -Afganistan, Colòmbia, Iraq, Kènia, Líbia, Malí, Uganda i Veneçuela- va concloure que:

Més de tres de cada quatre persones desplaçades havia perdut les seves fonts d'ingressos des de la COVID-19

Gairebé una de cada tres havia rebut menys ajuda humanitària que en el període anterior a la pandèmia

Gairebé tres de cada quatre persones desplaçades havia reduït el número d'àpats des de l'inici de la pandèmia

Font: Escola de Cultura de Pau.

- La crisi de la COVID-19 permet **fer visible experiències de resiliència protagonitzades per persones refugiades** (*veure requadre a continuació*). També evidencia que sectors crucials com **l'agricultura, el transport, les cures i l'àmbit de la salut són àmbits laborals amb alta participació de persones migrants i refugiades**. La seva situació en aquests àmbits és, amb freqüència, de des-protecció i explotació laboral, unit a les desigualtats que afronten en els seus altres àmbits de vida (accés a habitatge, regularització administrativa, recursos, etc.). El necessari reconeixement públic de la seva aportació a la gestió de la pandèmia hauria de servir per a desarticular discursos discriminatoris i xenòfobs, però també hauria d'afavorir polítiques que garanteixin el respecte dels drets humans.

Quadre 6. Recursos sobre persones refugiades i resiliència en temps de pandèmia

- **Testimonis:** Moltes persones refugiades van prendre la iniciativa o van trobar formes de participar en la resposta a la COVID-19. ACNUR ha destacat les experiències d'algunes d'elles que es van implicar en la producció de productes d'higiene, en activitats d'assistència sanitària i atenció de persones malaltes o en serveis de cura i suport comunitaris. Més informació i testimonis en els següents articles d'ACNUR:
 - **"Set persones refugiades fan la diferència en temps de COVID-19"**, 19 de juny de 2020 (en castellà).
 - **"Cinc modes en que les persones refugiades van ajudar a combatre la COVID-19 en 2020"**, 31 de desembre de 2020 (en castellà).
- L'alumnat de l'IES Can Oriach recull testimonis de dones refugiades a Barcelona per indagar sobre experiències de resiliència durant la pandèmia i les difon a través de dos webs: **Lluitem i Sobrevivint**.⁴
- Exposició: **Conseqüències socioeconòmiques de la pandèmia covid-19 en els països del Sud Global** (BIOCIMSC, UPC 2021). 9 plafons de reflexions i dades.

- Pel que fa a les migracions i desplaçaments forçats de població, per tant, la pandèmia ha subratllat la importància i **la urgència de posar en pràctica vies legals i segures per regular els moviments de persones**, com una manera de garantir la seva seguretat humana, la seva protecció i el compliment d'estàndards internacionals de drets humans. Mentrestant, en paral·lel, s'hauria de continuar treballant en l'abordatge de les causes dels conflictes armats, en els factors que perpetuen la violència, i en la promoció de fórmules polítiques i de negociació per a transformar situacions que estan obligant a tantes i tantes persones a marxar de casa seva.

Quadre 7. Propostes per l'acollida de persones refugiades

- **Acceptar les migracions.** Són inherents a la condició humana. Ningú abandona el seu país o en fuig sense motius. Recupereu la memòria de l'èxode forçós i l'emigració de ciutadans catalans (...). Interesseu-vos pels migrants que ja són aquí, per la seva història i la seva situació actual.
- **Formar-se, informar-se i sensibilitzar les persones del propi entorn.** Compartiu informació sobre les causes de la crisi, o sobre l'asil, el refugi i les migracions (...). Podeu implicar-hi la vostra associació de veïns, cooperativa, associació esportiva o cultural.
- **Fer pedagogia als centres educatius,** als esplais, als agrupaments escoltes, a les universitats. Cal explicar als joves i als infants què està passant.
- **Combatre els rumors i els estereotips.** Els discursos que inculquen la por i el rebuig poden generar amb el temps actituds racistes, xenòfobes o islamòfobes.
- **Exigir als diferents partits i administracions que pressionin perquè es reubiquin i s'atenguin les persones refugiades.**
- **Reclamar que els vostres impostos serveixin per a polítiques de protecció internacional i de refugi.** Esbrineu quins recursos estan destinant a les persones refugiades l'Ajuntament i el

4. Veure guia **La gran Guerra. Conflictes armats i dimensió de gènere en temps de pandèmia** d'aquesta col·lecció

Govern de Catalunya. Pressioneu perquè hi hagi polítiques i recursos estables i a llarg termini, aquí, en ruta i en origen.

- **Col·laborar amb les organitzacions o plataformes de denúncia de les polítiques migratòries i d'asil de la UE i dels seus estats membres.** Participeu en les cibercampanyes per pressionar les autoritats espanyoles i europees. Cal exigir-los una resposta ràpida i efectiva, i el compliment dels seus compromisos internacionals i de les normes de dret humanitari.
- **Aprendre a donar.** No organitzeu campanyes de recollida de materials (roba, bolquers, aliments); sovint moltes donacions són inapropiades, precipitades i poc ajustades a les necessitats. És molt més eficaç fer

donatius econòmics a les organitzacions especialitzades.

- **Fer-vos socis o voluntaris** de qualsevol de les organitzacions especialitzades o de qualsevol organització que treballi en cooperació internacional o en defensa de la pau i els drets humans. Sense desigualtats, sense guerres i sense vulneració dels drets humans no hi hauria crisi de persones refugiades.
- **Oferir-vos per acompanyar les persones refugiades.** La cobertura de necessitats bàsiques (allotjament i alimentació) i l'atenció psicosocial són responsabilitat de les institucions i els professionals, però han d'anar acompanyades de processos que n'impulsin l'autonomia i la incorporació a la vida social quotidiana.

Font: Lafede.cat (2016)

Part 2. Introducció a la metodologia de diàleg controvertit a l'aula

Com hem dit a la presentació, educar per la pau i la justícia global passa per abordar temes socialment controvertits des del pensament crític i el diàleg. El Consell d'Europa defineix els temes controvertits com “els temes que fan sorgir emocions i sentiments intensos i divideixen a la societat”.⁵

Des d'una perspectiva d'educació per la pau, per prevenir violència social és interessant treballar per la cohesió social i la prevenció de la polarització i, per tant, cal aprofitar els temes controvertits i aprendre com abordar-los per fer-ne una oportunitat d'aprofundiment democràtic i recerca de solucions òptimes.

Observem que el tractament de temes controvertits a l'aula permet diversos objectius:

- Abordar-los educativament a l'aula quan sorgeixen de forma espontània plantejats per l'alumnat.
- Acompanyar infants i joves davant de conflictes i controvèrsies socials del món adult que els provoquen confusió i angoixa.
- Desenvolupar capacitats cognitives de pensament crític i socioemocionals de transformació de conflictes.
- Educar per a la ciutadania democràtica i la consciència global.
- Prevenir la polarització social i els extremismes violents. Quan promovem generar aprenentatge a partir de la confrontació no violenta d'opinions diverses, ajudem a trencar estereotips i a valorar la diferència.

Les controvèrsies, per la seva naturalesa, són una bona oportunitat per educar-se en la complexitat: posen en evidència la diversitat dins del propi grup i deixen clar que no hi ha una resposta única a un tema. Descobrir diferents mirades, concepcions i vivències emocionals entorn una mateixa temàtica, ens permet eixamplar el nostre punt de vista i prendre consciència d'opcions i arguments que no imaginàvem. És una oportunitat per aprofundir en la capacitat d'anàlisi, educar l'actitud d'acceptar l'error com a oportunitat, i la necessitat d'assumir el risc a l'hora d'escollir una o altra opció. També ens ajuda a descobrir que podem conviure amb persones que pensen i senten diferent de nosaltres. És a dir, els diàlegs sobre temes controvertits en l'àmbit educatiu permeten desenvolupar habilitats importants i necessàries per a la resolució de conflictes i la cultura de pau.

2.1. Diàleg versus debat

Abordar temes controvertits sovint s'interpreta com fomentar el debat, i aquest s'associa a la capacitat retòrica i d'argumentació des de la cognició. Tanmateix, des de l'educació per la pau defensem que, més que al debat, les controvèrsies s'han de vincular al diàleg, pel que implica de consciència dels propis valors i de comprensió (cognitiva i emocional) dels valors de l'altra persona. Així, el que es busca no és només que l'alumnat sàpiga argumentar una opinió contrastada, sinó que sàpiga escoltar i ser empàtic. L'enfocament del diàleg

Taula 1. **Habilitats per tractar temes controvertits**

Habilitats socio-emocionals	Habilitats cognitives
• Respectar l'Altre. • Gestionar les emocions de forma no violenta. • Empatitzar i escoltar activament. • Expressar-se de forma assertiva. • Coherència i compromís.	• Analitzar críticament la informació. • Situar les percepcions (ser conscient dels propis biaixos i diferents punts de vista). • Tenir bona oratòria. • Saber conviure amb la complexitat i la tolerància a l'ambigüitat.

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

5. Consell d'Europa, **Vivir con la controversia. Cómo enseñar temas controvertidos mediante la Educación para la ciudadanía y los derechos humanos** (EDC/HRE) Módulo de formación para el profesorado. Estrasburg: Consell d'Europa, 2015.

Figura 5. Infografia Debat vs diàleg

Taula 2. Diàleg versus debat

	Debat	Diàleg
Definició	Conversa o discussió entre dues persones o grups amb argumentacions diferents, sovint percebudes com a oposades, amb intenció de reafirmar el propi posicionament i convèncer l'altre.	Conversa o discussió entre dues persones o grups amb argumentacions diferents, reconeixent la legitimitat de les opinions de l'altre des de l'escolta, l'empatia i la predisposició a enriquir la meua opinió amb les aportacions d'aquest altre.
Objectiu	- Defensar una argumentació. - Mostrar que tenim raó. - Convèncer l'altre.	- Ampliar punts de vista. - Construir pensament. - Comprendre l'altre. - Tenir consciència de com ens afecta emocionalment el tema i l'abordatge que en fem.
Procés d'argumentació	- Es defensen els propis arguments amb convenciment, sobretot quan van associats a valors i creences profundes. - S'escolta l'altre posant l'atenció en aquells punts del discurs que permeten aportar argumentar en contra.	- Es reconeix que les "veritats" són parcials. - S'escolta l'altre amb voluntat de comprendre i de trobar punts en comú.
Actitud	Combativa i respectuosa.	Col·laboradora i respectuosa.
Competències dominants	L'argumentació.	L'escolta i l'empatia.
Estructura	Competitiva.	Cooperativa.
Conseqüència	El debat polaritza.	El diàleg connecta i acosta.

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

posa l'èmfasi en que l'objectiu final d'un debat no hauria de ser saber quin bàndol ha aconseguit guanyar la discussió amb millors arguments, ni quin bàndol té més raó que l'altre, sinó que totes les persones participants expandeixin la seva visió sobre el tema abordat sense necessitat d'acabar compartint l'opinió amb ningú, i des de la comprensió cognitiva i la consciència emocional de com els afecta aquest tema. És per tots aquests raonaments que en aquesta guia optem per anomenar el tractament de controvèrsies a l'aula com a diàlegs controvertits.

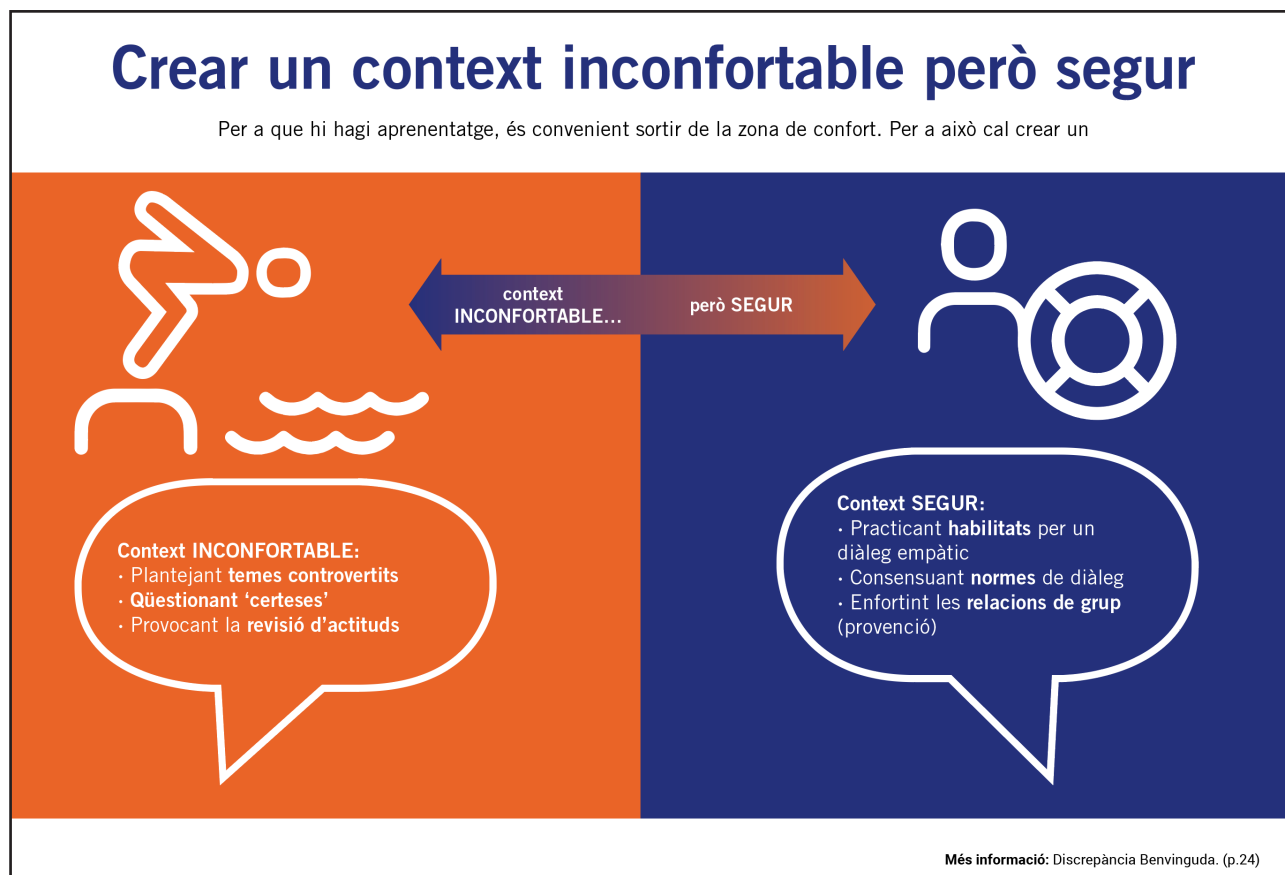
Queda clar, doncs, que tractar temes controvertits és una oportunitat educativa valuosa, i que és important que el professorat es prepari per entomar aquests diàlegs. Hi ha diversos recursos que hi poden ajudar: crear un context adequat per al diàleg; valorar quin rol de facilitació vol exercir; prendre consciència dels propis biaixos o prevenir riscos. En el següents apartats presentem

breument algunes orientacions que podreu trobar més desenvolupades en el material **Discrepància Benvinguda! Guia pedagògica per al diàleg controvertit a l'aula**.

2.2. Crear un context adequat per al diàleg

Iniciar el treball sobre temes controvertits no resulta fàcil. La controvèrsia pot implicar confrontació i tensió emocional en el grup, i si no hi ha costum d'abordar aquestes situacions de forma organitzada i educativa pot generar molta inseguretat. Alhora, la teoria d'aprenentatge de Soliya⁶ planteja l'interès de crear un context d'aprenentatge inconfortable i alhora segur, ja que ens permet sortir de la nostra zona de confort i obrir-nos a nous aprenentatges desconeguts. El tractament de temes controvertits amb cura i preparació respon a aquest plantejament.

Figura 6. Context inconfortable però segur

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

6. Segons el mètode **Soliya – Reliably Transformational Virtual Exchange**. Citat a Barbeito i Caireta, 2018: 38-39.

En conclusió, cal plantejar la introducció de temes controvertits a l'aula com un procés gradual d'aprenentatge, tant pel grup com pel professorat. El repte és aconseguir crear un context on la confrontació sigui segura, constructiva i no violenta. Desenvolupem breument les tres estratègies per construir un entorn segur:

1. **Construir una relació de respecte i de cura** amb els companys i companyes de classe i que atengui activament la diversitat. Per això cal un treball continuat al llarg de tot el curs adreçat a construir activament relacions pacífiques, lliures de discriminació. Tres recursos: la Provenció⁷, l'aprenentatge cooperatiu i la construcció d'una comunitat de recerca.
2. **Reforçar les habilitats necessàries per un diàleg empàtic** amb una seqüència didàctica d'introducció de la metodologia abans i durant el primer diàleg, el que permet construir un codi comú de conceptes, pautes i habilitats que ens facilita crear una estructura pacífica i segura on abordar futurs diàlegs, espontanis o planificats en el currículum.

Quadre 8. Seqüència didàctica d'introducció de la metodologia de diàleg controvertit

Una seqüència d'activitats que assegurin un codi comú ha d'incloure:

- Aclarir conceptes com controvèrsia, diàleg o debat
- Cuidar la comunicació.
- Saber relativitzar percepcions.
- Reconèixer informació esbiaixada.
- La gestió d'emocions.

A la pàgina 27 de la guia **Discrepància Benvinguda! Guia pedagògica per al diàleg controvertit a l'aula** es proposa una seqüència didàctica possible. La guia ofereix 26 activitats que us poden ser útils.

3. Consensuar normes de diàleg. Elaborar-les abans del primer diàleg⁸

Un exemple de normes de diàleg pot ser:

Quadre 9. Exemple de normes de diàleg.

Normes consensuades per al diàleg respectuós i pacífic (4t ESO IES Can Oriac, març 2022):

- Escoltem per comprendre i no per respondre.
- Parlem des del “jo-missatge” (jo imagino, jo interpreto, jo crec, jo opino...).
- Substituir “si, però...” per “si i....”.
- Tothom té part de la veritat i ningú la té tota. La diversitat és benvinguda.
- Valorem més la nostra relació que tenir o no la raó.
- Aquest diàleg ens portarà a aprendre i créixer junts/es.

El procés de consens consisteix en: es fa una proposta de partida, es presenta al grup, si hi ha alguna proposta de modificació es valora. S'aplica la tècnica de consens CAC (Comprenc, Accepto, m'hi Comprometo). A mà alçada tothom mostra si ho ha comprès, si algú no alça la mà se li dóna la paraula per aclarir el que no entén. A mà alçada tothom mostra si ho accepta, si algú no ho pot acceptar es dialoga fins trobar un consens. Finalment a mà alçada es comprova si tothom s'hi compromet.

2.3. Valorar quin rol de facilitació es vol exercir

Des de l'educació per la pau partim que el professorat no pot ser ni ha de ser neutral perquè res és neutral. Aleshores quina posició ha de prendre a l'hora de facilitar un diàleg? Quin rol ha de prendre, en tant que persona moderadora per a fer pensar l'alumnat? Entre els diferents models que es pot seguir per facilitar el diàleg, n'identifiquem mitja dotzena que el professorat pot escollir segons els objectius que prioritzi i el moment:

- **Model de “línia oficial”:** Dóna suport a les versions i als arguments de les autoritats públiques, d'acord amb el que diuen les lleis o les polítiques imperants.

7. Per conèixer què és la provenció podeu consultar dos recursos: 1. **L'escala de provenció. Guia pràctica per abordar el conflicte amb perspectiva de gènere a l'aula universitària**, 2. **Banc de recursos d'educació per la pau, dinàmiques de provenció**.

8. Aconsellem, pel primer diàleg, agafar un tema que no generi molta tensió emocional.

- **Model de “compromís manifestat”:** Expressa el propi posicionament sobre un tema, sovint amb l'objectiu de clarificar certs valors que es consideren innegociables.
- **Model de la persona “aliada”:** Pren partit per un alumne/a (o per un grup d'alumnes), per tal de donar més veu a opinions minoritàries i/o de persones en situació de vulnerabilitat o discriminades en el grup-classe.
- **Model del “moderador/a imparcial”:** Actua exclusivament fent la facilitació del debat, repartint torns de paraula, i assegurant-se que tothom hi intervé. No expressa les pròpies opinions.
- **Model “equilibrat” o “multiparcial”:** Aporta una gran varietat de punts de vista sobre un tema (presentant arguments, testimonis, notícies... de diferents opinions). No revela la seva opinió com a facilitador/a de la discussió.
- **Model de l’“advocat/da del diable”:** Defensa conscientment una posició diametralment oposada a l'expressada per l'alumnat, amb l'objectiu d'ajudar-lo a valorar els pros i contres d'aquest posicionament. És especialment útil quan un grup té una opinió molt majoritària.

2.4. Prendre consciència dels propis biaixos

La visió de la realitat que tenim com a persones està distorsionada per determinats biaixos cognitius. La cognició es pot definir com l'acció inconscient de les persones per a processar tota la informació que els arriba. Un biaix és una desviació, un posicionament, també inconscient, cap a alguna percepció determinada que no sembla ajustada a la realitat. Un biaix cognitiu, doncs, és una alteració inconscient en l'atenció, la memòria i el processament de la informació que comporta una percepció parcial i subjectiva de la realitat.

Aquests biaixos poden ser heurístics (biaix en les percepcions), emocionals (biaix degut als sentiments) o socials (biaix degut a la nostra pertinença grupal, al sentiment de pertinença i al rang).

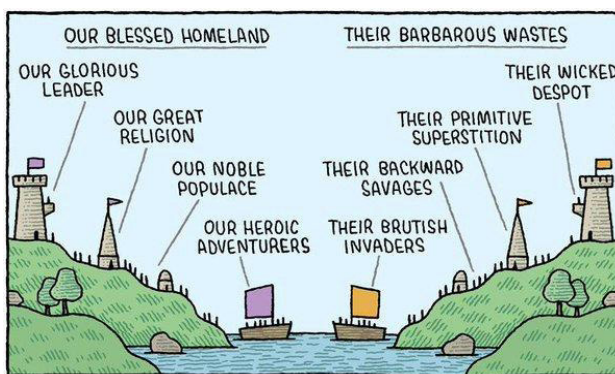
Totes les persones tenim biaixos cognitius, en major o menor mesura. En general quan més fortes són les emocions associades a un tema, quan més intensament i amb menys consciència

les sentim, quan més fort és el factor grupal, i quan més sentim qüestionades creences i valors fonamentals per nosaltres, més maximitzem els biaixos cognitius, a no ser que se'ns hagi educat en una forta sensibilitat i acceptació de la diversitat.

S'ha posat nom a centenars de biaixos cognitius, pel que és ben difícil tenir-los tots en compte. N'hi ha, però, alguns que tenen molt a veure amb el diàleg sobre temes controvertits. Aquests són:

- Com seleccionem la informació d'acord amb les nostres creences (biaix de confirmació).
- Com les nostres opinions es deixen influir per les majories (efecte d'arrossegament i de fals consens).
- Qui ens està parlant (biaix d'autoritat, biaix de devaluació reactiva).
- Les explicacions que ens fem de perquè els altres pensen el que pensen o fan el que fan (favorisme intragrupal, error d'atribució grupal, realisme naïf).

Figura 7. Exemple del biaix de favoritisme intragrupal, on exaltem allò que és nostre i jutgem negativament el mateix en l'enemic.

Font: Tom Gauld. [La nostra pàtria beneïda: el nostre líder gloriós, la nostra gran religió, el nostre noble poble, els nostres heroics aventurers; Les seves bèsties bàrbares: el seu líder despòtic, la seva superstició primitiva, els seus salvatges endarrerits; els seus brutals invasors]

2.5. Metodologies

L'abordatge de temes controvertits s'ha practicat des de moltes diferents disciplines (filosofia, socials, STEM) i enfocaments (com a eina de l'educació per la ciutadania -Democràcia profunda-, eina de resolució de conflictes -Comunicació No Violenta, Diàleg Nansen-, eines

Figura 8. Metodologies i dinàmiques per tractar temes controvertits

Font: Barbeito i Caireta, 2018.

d'educació intercultural -Soliya-, etc.). La llarga trajectòria de moltes d'aquestes metodologies fa que contribueixin amb veritables aportacions i eines per abordar els temes controvertits, cadascuna dels seus propis enfocaments. Algunes parteixen de polaritzar el grup (provocar la confrontació no

violenta entre opinions discrepants en un espai de seguretat), altres de despolaritzar-lo (promovent l'escolta profunda i l'expressió de totes les veus en un ambient pausat i de no confrontació). Conèixer-les ens pot ser útil.

Part 3. Experiència didàctica: projecte “Refugi”

Fet per l'alumnat de 2n d'ESO de l'IE Sant Esteve (Castellar del Vallès, 2022)

3.1. Resum

A partir d'explorar el concepte Refugi, l'alumnat de 2n d'ESO fa una reflexió sobre els seus propis refugis i què els aporten, així com quins van ser els seus refugis durant la pandèmia. Alhora, s'endinsen en la problemàtica que viuen les persones refugiades a causa de conflictes armats i sobre com els ha afectat la pandèmia. Seguidament, fan un exercici artístic, creant una imatge interactiva, entorn el seu refugi particular, com el volen mostrar i quins aspectes de la seva vida el conformen. Finalment, comparteixen el resultat amb el seu grup classe i famílies.

3.2. Objectius

- Reflexionar sobre la idea de refugi.
- Analitzar diferents problemàtiques i desigualtats del món vinculades a les persones refugiades.
- Contrastar la relació entre la pròpia experiència de refugi durant la pandèmia amb la situació d'inseguretat i vulnerabilitat de les persones refugiades.

- Entendre el concepte d'interdependència a partir de relacionar refugi, pandèmia i conflictes armats.
- Compondre amb elements del llenguatge artístic.
- Dissenyar i construir un refugi propi.

3.3. Encaix curricular

En el moment de fer el Projecte (curs 2021-2022) el projecte es vincula amb 5 àmbits (Taula 3).

Si analitzem el projecte des de la perspectiva del sis **vectors transversals** introduïts en el nou currículum (setembre 2022) aquest projecte respon a:

- **Promoció d'una ciutadania democràtica**, crítica i compromesa amb la consciència global. El projecte té per objectiu educar per a la pau i els Drets Humans a través d'indagar en els impactes de situacions difícils com són les pandèmies i les guerres, i derivades d'aquestes, el desplaçament forçat (refugi).

Taula 3. Competències curriculars.

Àmbit	Competència
Personal	C2 Bon seguiment, realització i participació en les activitats. C3 Treball en grup.
Lingüístic	C4 Planificació de l'escrit d'un testimoni en primera persona. C5 Escripura del testimoni i organització de la informació en un esquema sobre les migracions.
Socials	C7 Analitzar diferents models d'organització política i territorial i les desigualtats que generen: trets demogràfics a diferents països en conflicte actual, drets humans i situacions de desigualtat, injustícia i discriminació.
Matemàtic	C9 Analitzar gràfiques i informació sobre moviments migratoris i seleccionar-la.
Valors	C2: Assumir actituds ètiques derivades de la DUDH: drets humans com a deures morals; condicions i valors del concepte de diàleg. C3 Qüestionar-se i usar l'argumentació per superar prejudicis i per consolidar el pensament propi. C7 Analitzar conflictes actuals i el seu impacte en les societats.
Artístic	C2 Anàlisi artista i obra que gira entorn del concepte refugi.
Digital	C2 Creació de maquetes i imatges interactives per recollir els seus refugis.

Font: IE Sant Esteve

- **Qualitat de l'educació lingüística:** el projecte es fonamenta en dos aspectes vinculats a la pràctica: la recerca de documentació i l'ús de pautes de comunicació no violenta i normes per al diàleg en la reflexió sobre temes socialment controvertits com la gestió i suport a les persones que s'han de refugiar.
- **Enfocament competencial:** centrar el projecte en el repte d'haver de fer i publicar una obra artística sobre el seu propi refugi, obliga l'alumnat a analitzar el concepte refugi des de les diferents perspectives i interrelacionar-ne els coneixements com a material des d'on crear l'obra, així com responsabilitzar-se de tot el procés fins la difusió. El projecte conta amb activitats contextualitzades i ajustades als reptes que es demanen a l'alumnat en cada una de les seves parts. Aquest requereix, per part de l'alumnat, respostes justificades a situacions proposades en el marc dels grans temes del projecte: composició del refugi i concepte de seguretat, situacions de desigualtat, migracions i concepte de pau.
- **Benestar emocional:** busquem, a través del treball sobre l'impacte de la pandèmia en l'alumnat i de la reflexió sobre els seus refugis personals, tant durant la COVID-19 com en el moment de fer el projecte, que identifiquin les emocions que aquests temes els susciten i les expressin a través d'una obra artística. Alhora, arran de la conversa amb les testimonis refugiades colombianes, els dos grups conversen sobre com els conflictes armats afecten emocionalment a les persones i ho connecten amb la seva experiència arran de l'inici de la guerra a Ucraïna i de l'activitat educativa que, conjuntament amb altres nivells, van fer⁹. A part, el projecte utilitza la metodologia de promoure el diàleg sobre temes socialment controvertits a l'aula, que busca educar en formes de relació des de la cura en moments de discrepància, cuidant així del benestar emocional del grup i de cada persona que el compona, tan durant el projecte, com practicant habilitats per convida en la discrepància de forma quotidiana a l'aula.

- **Universalitat del currículum:** aquest projecte busca ser un punt de partida per integrar eines i metodologies de diàleg controvertit a tot el centre, cosa que pretén fer-lo més democràtic, crític i inclusiu.

Des de la perspectiva **de dimensions de l'Educació per la Justícia Global**¹⁰, aquest projecte tracta:

- Pau i noviolència.
- Relacions de poder, drets humans i governança.

3.4. Procés desenvolupat i activitats realitzades

El projecte consta de 4 blocs amb 13 activitats. L'alumnat compta amb la web "Refugi" de suport.

Figura 9. Home de la web de material per l'alumnat "Refugi".

Font: IE Sant Esteve.

9. Presentació **La guerra a Ucraïna**, treball fet per tota l'etapa d'ESO i difós entre família i comunitat.

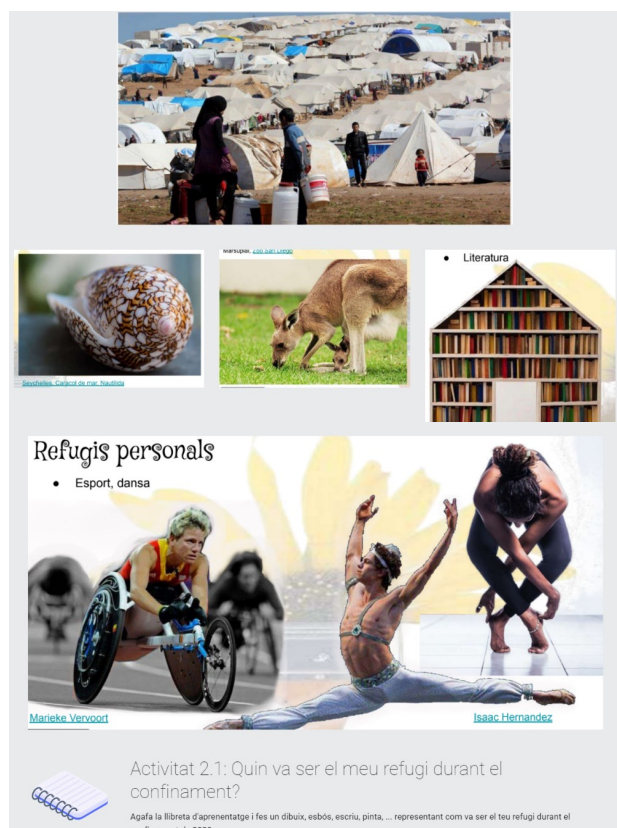
10. Per aprofundir en les dimensions i objectius de l'Educació per la Justícia Global (EpJG) es recomana consultar el **recurs on line de Lafede.cat sobre EpJG**, així com la guia **"Educar per a futurs alternatius. Guia d'Educació per a la Justícia Global"** de Lafede.cat de 2020.

Bloc 1: INTRODUCCIÓ

Es presenta el Projecte a l'alumnat, els seus objectius i el producte final que hauran d'elaborar (obra artística). Com a primera activitat (activitat 1) es proposa un Padlet on anoten les seves idees prèvies sobre el concepte "refugi".

Seguidament es conversa sobre la diversitat de refugis possibles a partir de diverses imatges (figura 10), i es convida l'alumnat a fer l'activitat 2 per explorar els seus refugis personals, els utilitzats durant la pandèmia i aquell que seria el refugi ideal.

Figura 10. Imatges inspiradores de possibles refugis.

Font: IE Sant Esteve.

Quadre 10. Pautes activitat 2.

Activitat 2.1. Quin va ser el meu refugi durant el confinament?

Agafa la llibreta d'aprenentatge i fes un dibuix, esbós, escriu, pinta, ... representant com va ser el teu refugi durant el confinament de 2020.

- Què et feia sentir bé? Què et feia sentir malament?
- A què dedicaves el teu temps? Com ho passaves bé? En quins moments no tant? Amb qui passaves el teu temps?
- Quins descobriments vas fer sobre tu i el que t'agrada durant aquelles setmanes?

Activitat 2.2. Com seria el meu refugi ideal?

Agafa la llibreta d'aprenentatge i fes un dibuix, esbós, escriu, pinta, ... com seria el teu refugi ideal:

- Què significa refugi per a tu?
- De què creus que t'hauries de refugiar?
- Com hauria de ser?
- Què hauria de tenir?
- On hauria d'estar?
- Per quantes persones hauria de ser?

Figura 11. Imatges dels dibuixos resultants de l'activitat 2.

Font: alumnat 2n ESO IE Sant Esteve (2021-2022).

Bloc 2. INVESTIGACIÓ, ANÀLISI I DOCUMENTACIÓ

En aquest bloc proposem a l'alumnat treballar documentació que els ajudi a entendre la problemàtica de les persones refugiades.

Activitat motivadora: Què sabem de les persones refugiades?

Arranquem amb una activitat provocadora que ens serveix per introduir la temàtica i per valorar els coneixements previs de l'alumnat. Aquesta és dirigida per una tallerista externa de l'Escola de Cultura de Pau. Consisteix en un joc-concurs on, per petits grups, han de respondre preguntes sobre la problemàtica de les persones refugiades. Això ens permet, d'una banda valorar els coneixements previs de l'alumnat, de l'altre, introduir alguns coneixements bàsics i desmentir alguns estereotips sobre les persones refugiades. Podeu trobar la descripció complerta de l'activitat [aquí](#).

2.1 MIGRACIONS

Figura 12. Apartat 2.1. Migracions de la web per l'alumnat.

Font: IE Sant Esteve.

Activitat 3: Esquema de migracions.

L'alumnat visiona el vídeo [Conflictes armats i desplaçaments forçats en temps de pandèmia](#) i respon a les preguntes:

- Què t'ha sorprès del vídeo?
- Pren nota de dades que menciona
- Què ha impedit la pandèmia? Quines dificultats ha generat? Com ha afectat això a les persones refugiades?

S'introdueix el concepte de "migracions" i les seves causes i es convida l'alumnat a treballar informació sobre la temàtica a partir del document de suport ["Moviments migratoris"](#), fent un esquema a la llibreta d'aprenentatge incloent tots els conceptes treballats en aquest apartat.

Figura 14. Pautes per a l'activitat 3 sobre moviments migratoris.

Activitat 3: Esquema migracions

Fem un esquema a la llibreta d'aprenentatge incloent tots els conceptes d'aquest apartat. Recorda utilitzar fletxes, caixes, colors i títols per organitzar bé la informació. L'esquema ha d'estar tot en català.

	EXPERT	AVANÇAT	APRENENT	NOVELL	PES
	4	3	2	1	
Apartats	Conté tots els apartats de forma completa	Conté tots els apartats però falta alguna informació	Falta 1 apartat però la informació és correcta	Falten apartats i informació	33%
Informació	Conté tota la informació de forma esquemàtica	Conté tota la informació però poc esquemàtica	Falta informació però és esquemàtica	Falta i sobra informació	34%
Estructura	La informació està ben estructurada i ben organitzada	La informació està ben estructurada i però mal organitzada	La informació està poc estructurada i poc organitzada	La informació està mal estructurada i mal organitzada	33%

Font: IE Sant Esteve.

2.2 ALTRES REALITATS

Figura 13. Apartat web "Altres realitats: els refugiats".

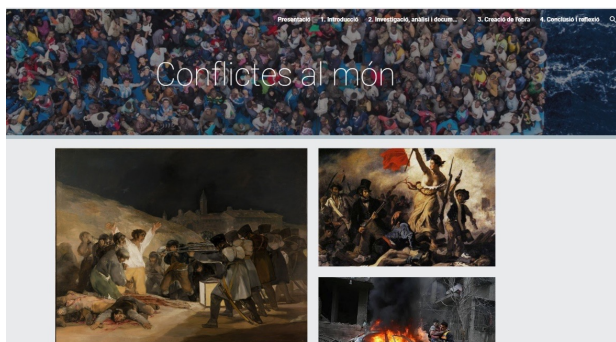
Font: IE Sant Esteve.

Activitat 4. Moviments migratoris.

En aquesta activitat es proposa esbrinar amb dades el conflicte a Ucraïna. Cal pensar que darrere de les dades sempre hi ha persones que tenen una història (família, treball, cultura, etc..) que han deixat enrere per caminar cap a un futur desconegut arriscant, en la majoria de casos, les seves vides pel camí. Per fer-ho, es proposa a l'alumnat veure el [vídeo](#) (migracions des d'Ucraïna) i fer les activitats descrites en la fitxa [Activitat 4. Moviments migratoris](#).

2.3 CONFLICTES AL MÓN

Figura 15. Apartat web “Conflictes al món”.

Font: IE Sant Esteve.

Per tenir una visió global dels conflictes actuals al món i els seus impactes en les persones es proposen dues activitats:

Activitat 5. Conflictes al món.

Consisteix en investigar un conflicte actual per grups d'experts, cada grup treballa un conflicte diferent (el Sàhara Occidental, Israel-Palestina, Mèxic, Síria, el Sudan del Sud o Myanmar). En una primera part han de treballar els vídeos i la informació de l'[activitat 5. Conflictes al món](#). Una vegada entès el conflicte, han de respondre les preguntes adjuntades al mateix document. En la segona part han de preparar-ne un resum per explicar a la resta de companys i companyes. En la primera sessió preparen l'anàlisi de conflicte en petits grups, en les altres dues els presenten a la resta de grup classe.

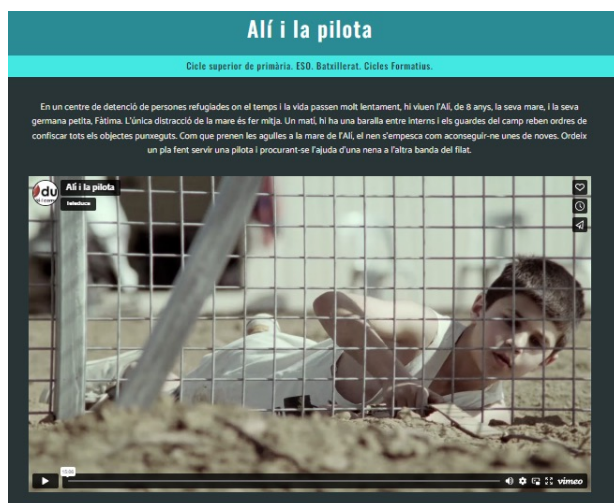
Figura 16. Mapa de conflictes armats al món

Activitat 6. Alí i la pilota.

Amb la intenció de treballar l'empatia envers les persones refugiades es projecte el vídeo “[Alí i la pilota](#)” i es complementa amb el material per a l'[activitat 6](#), per reflexionar i reforçar la comprensió del missatge que busca transmetre el vídeo.

Figura 17. Web Ali i la pilota

Activitat 7. Conversa amb dues testimonis refugiades colombianes.

S'organitza una conversa amb dues dones colombianes refugiades a Catalunya a conseqüència de la situació política i de violència del seu país, una sindicalista i ex-guerrillera, i l'altra defensora dels Drets Humans, ambdues greument amenaçades a Colòmbia i, en el moment de l'activitat, alumnes del [postgrau de Cultura de Pau de la UAB](#).

Prèviament a la trobada s'introdueix breument l'alumnat a la situació sociopolítica colombiana a través d'un vídeo. En la sessió anterior l'alumnat prepara aquelles preguntes que té curiositat de fer a les dues testimonis i la conversa s'organitza a partir d'aquestes preguntes.

Figura 18. **Conversa amb dues dones refugiades (28/04/2022)**

2.4. EXPRESSIONS ARTÍSTIQUES

Activitat 8. El refugi com a expressió artística

Es proposa a l'alumnat analitzar una obra artística que parli de Refugi seguint els criteris treballats en l'àmbit artístic. Es suggereixen diverses obres. Se'ls convida a escollir una obra d'algun artista local o internacional.

Figura 19. **Algunes de les obres artístiques sobre refugi mostrades a l'alumnat**

Bloc 3. CREACIÓ DE L'OBRA

Activitat 9. Creem la maqueta del nostre refugi

Es convida l'alumnat a dissenyar el seu refugi (com li agradaria que fos, quins objectes hi posaria, etc.). Se li demana que en faci una maqueta amb el programa **Floorplanner**.

Activitat 10.

Un cop creat un refugi virtual amb el Floorplanner, l'alumnat construeix un refugi real, físic, a la natura. L'activitat es fa al Parc de Colobriers, proper al centre educatiu. Cada alumne ha de portar el material que necessita per construir el seu refugi.

El refugi és individual i tenen una sessió de 45 minuts per dissenyar-lo. Un cop enllestit cal que faci una bona foto del propi refugi, la qual els servirà de base per la següent activitat, crear la imatge interactiva, on podran afegir enllaços a imatges, vídeos, arxius d'àudio, etc. de tot allò que no se'n hagin pogut endur al parc de Colobriers¹¹.

Activitat 11. Fem la imatge interactiva

L'objectiu és muntar la imatge interactiva. De fons posaran la foto del seu refugi construït al parc de Colobriers.

Conten amb un exemple com a model que els adjunta la professora, amb botons a accessos directes a vídeos, imatges ampliades, textos... que per cada alumne sigui importants afegir al seu refugi.

Figura 20. **Model d'exemple fet per la professora.**

11. El dia previst de fer l'activitat al Parc de Colobriers va ploure i es va haver d'adaptar, es van fer les fotos en interior.

Bloc 4. CONCLUSIÓ I REFLEXIÓ

Activitat 12. Padlet amb alguns exemples d'imatges de refugi

En aquesta sessió se'ls proposa una activitat amb 3 moments: 1) Compartir el propi refugi a un Padlet. 2) Visitar els refugis dels companys de classe i prendre notes sobre allò que els en crida l'atenció. 3) Prendre apunts per després conversar entorn les pautes i preguntes següents:

- Buscar els punts en comú entre tots o un nombre gran de refugis.
- Identificar les diferències entre tots ells, se'ls proposa categoritzar-les i respondre a la pregunta ¿a què creus que són degudes?
- Respondre a la pregunta ¿hi ha algun refugi amb què et sentis identificada?
- Després d'haver vist tots els refugis, meditar sobre què incorporarien al seu.

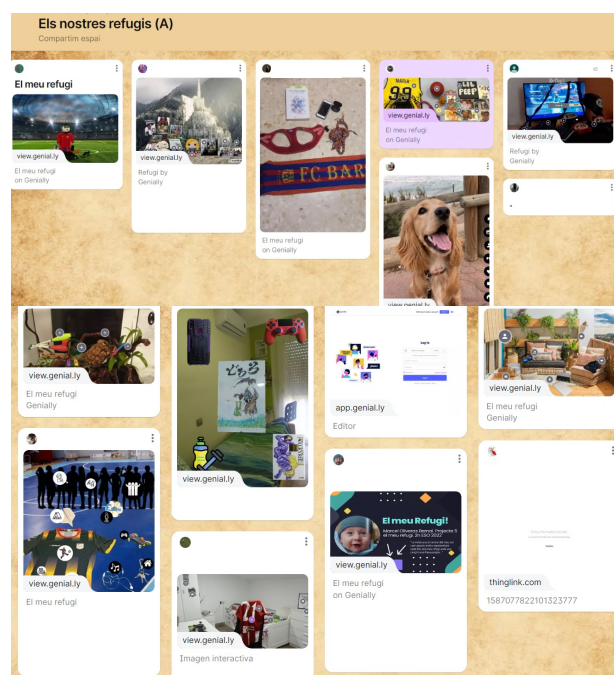
Durant la conversa, la docent va complementant i sintetitzant tot allò que sorgeix. Per tenir una conversa agradable i interessant proposa les següents pautes de diàleg:

- Tothom ha de participar almenys un cop donant una opinió, i un altre cop responnent a la participació d'un company.
- Les participacions han de ser empàtiques, amb respecte i mesurant bé les paraules, no direm res que no ens agradaria escoltar a nosaltres.
- Respectant el torn de paraula i els temps de cadascú.

Activitat 13. Com podem contribuir a la pau i la solidaritat amb persones refugiades?

S'inicia la sessió fent una síntesis del recorregut de continguts treballat al llarg del projecte i es proposa a l'alumnat respondre algunes preguntes sobre el concepte que tenen de "Refugi" al final del projecte, les preguntes segueixen una rutina de pensament¹².

Figura 21. **Padlet amb alguns exemples d'imatges de refugi.**

Quadre 12. Rutina de pensament utilitzada.

-AMPLIAR: Què has après de nou? Indica 3 noves idees que puguis plasmar.

-CONECTAR/ RELACIONAR: Com connectes o relacions aquesta nova informació apresa amb la que ja coneixies? Aporta 3 idees.

-REpte/PREGUNTAR: Què és el que no has entès?
2 preguntes que et sorgeixin de nou.

-DILEMA/CONTROVÈRSIA: Què es el que no veig clar? 1 idea que no comparteixo, amb la que discrepo.

L'alumnat respon les preguntes en post-its per organitzar-los posteriorment en murals. Es recullen i conversa sobre algunes de les idees recollides.

12. Seguint les propostes de Thinking-based Learning de Robert Swartz i el projecte Zero de Harvard.

Figura 22. Alumnat organitzant els post-it en murals.

Font: IE Sant Esteve.

Figura 23. Dinàmica dels Quatre Cantons.

Font: IE Sant Esteve.

En la segona part de l'activitat es proposa a l'alumnat fer la dinàmica dels Quatre Cantons per conversar sobre allò que senten que poden i volen fer per ajudar a les persones refugiades i contribuir a la pau. Podeu trobar la descripció detallada de l'activitat 11 [aquí](#).

3.5. Avaluació

L'avaluació del projecte es planteja fent avaluacions diferenciades de les diverses activitats des dels diversos àmbits que hi participen, buscant garantir el treball curricular de cada un d'ells. Posem alguns exemples:

- En alguns casos s'han utilitzat rúbriques que l'alumnat coneixia des de l'inici de les activitats. Posem per exemple la rúbrica de l'activitat 3, en que han de fer un esquema dels continguts treballats sobre migracions, corregida des de l'àmbit lingüístic (figura 24) o la de l'activitat 9 (figura 25) on han de crear la imatge interactiva del refugi, avaluada des de l'àmbit artístic.
- En altres activitats, com la 2.1 sobre moviments migratoris, corregida des de l'àmbit matemàtic a partir dels dossier que l'alumnat ha treballat

Figura 24. Rúbrica avaluació activitat esquema de migracions.

	EXPERT	AVANÇAT	APRENT	NOVELL	PES
	4	3	2	1	
Apartats	Conté tots els apartats de forma completa	Conté tots els apartats però falta alguna informació	Falta 1 apartat però la informació és correcta	Falten apartats i informació	33%
Informació	Conté tota la informació de forma esquemàtica	Conté tota la informació però poc esquemàtica	Falta informació però és esquemàtica	Falta i sobra informació	34%
Estructura	La informació està ben estructurada i ben organitzada	La informació està ben estructurada i però mal organitzada	La informació està poc estructurada i poc organitzada	La informació està mal estructurada i mal organitzada	33%

Figura 25. Rubrica d'avaluació de l'activitat de creació d'una imatge interactiva.

Rúbrica d'avaluació de la imatge interactiva				
Presentació del contingut				
	4	3	2	1
	Confecciona la presentació de manera que els elements visuals serveixen per donar informació i faciliten la comprensió per part de qui ho veu.	Incorpora elements que ajuden a l'espectador a situar-se en el contingut que s'explica en relació amb el contingut total.	Utilitza tipologies de lletra que permeten la lectura a distància.	No s'enten bé com està presentada la informació.
Format				
	4	3	2	1
	En el format del document s'han utilitzat elements addicionals per millorar-lo, per exemple plantilles.	Sap fer ús d'estratègies per canviar de format.	Utilitza una tipografia regular i els apartats guarden coherència (títols, subtítols, interlineats...).	No utilitza tipografies de forma regular.
Botons, vincles, fotos				
	4		2	1
	Compta amb nombrosos elements enllaçats, entre vídeos, fotos que amplien la foto de fons, sons, fragments de lectures, ...		Té els elements mínims enllaçats (5) i conté imatges que amplien la foto de fons, vídeos, ...	Manca d'elements adjunts

a través de Classroom, o la 2.2, sobre conflictes al món, on l'avaluació s'ha fet des de l'àmbit de socials a partir dels materials i exposicions fetes en petit grup.

L'apartat de conclusions i reflexió també busca ser una avaluació formadora, en quant al treball realitzat de valors.

3.6. Valoració. Punts forts i punts febles

En acabar el projecte fem una valoració conjunta, IE Sant Esteve i ECP, del projecte i dels seus resultats per tal d'aprendre dels errors i encerts realitzats en el camí recorregut i buscar millores per a futures edicions. Resumim les nostres conclusions en aquest apartat.

Punts forts:

- És un projecte molt transversal, té en compte les diferents vessants del concepte refugi i es presenta a l'alumnat des de molts àmbits (social, artístic, lingüístic, matemàtic, valors, personal i digital).
- La col·laboració amb l'Escola de Cultura de Pau no només a nivell de continguts, sinó a nivell de metodologia ha estat molt positiva. Contar amb una entitat externa ens ha permès implicar més l'alumnat d'una banda, i de l'altra plantejar-nos molts aspectes pedagògics i de continguts a través del diàleg entre centre i entitat.
- Partir de l'experiència personal de com van viure la pandèmia per connectar amb la necessitat de refugi que tota persona té i interrelacionar-ho amb situacions en que, a més de la pandèmia, hi ha hagut persones que se'ls ha sobreposat amb conflictes armats i la necessitat de fugir de casa seva, ens ha permès treballar des de la dimensió personal (el meu refugi) a la global (la problemàtica de les persones refugiades), facilitant la comprensió i l'empatia de les necessitats de seguretat i refugi que aquestes persones tenen.
- Més enllà de la pandèmia, que cada vegada ens queda més lluny, el concepte de Refugi treballat amb adolescents dona per molt, i al fer-ho des d'un enfocament artístic permet un treball

emocional molt interessant des de la pedagogia de l'indirecte¹³ que l'art ofereix.

- L'activitat de conversa amb dues testimonis de persones refugiades va ser molt colpidora per l'alumnat i pels docents i va facilitar la connexió de l'alumnat a la problemàtica. Va anar molt bé que l'alumnat preparés prèviament les preguntes que volien fer-los per orientar la conversa.
- Els espais de reflexió de l'alumnat sobre el propi procés d'aprenentatge. Les activitats que s'han proposat per a fer-ho han ajudat a consolidar els aprenentatges i dimensionar-los dins del projecte.

Dificultats i aspectes a millorar:

- Partir de la idea de seguretat personal, per anar desenvolupant el projecte, de manera més estructurada. Vam preguntar a l'alumnat què els feia sentir seguretat espontàniament a partir del vincle que té amb la idea de refugi, i vam veure que majoritàriament el que els fa sentir més seguretat és la família i les amistats. D'aquí vam establir la importància de relacionar-nos pacíficament i de manera no violenta amb les persones i entorn que ens creen seguretat. També vam observar que si no ens relacionem de manera assertiva, apareix la idea d'inseguretat, a través dels conflictes mal gestionats. La seguretat és una necessitat emocional prioritària que, des d'un punt de vista pedagògic, connecta molt bé la dimensió personal (l'alumnat identifica molt bé què li dona o treu seguretat), amb la dimensió social (parlar del concepte de seguretat militar versus seguretat humana és un gran recurs per educar per la pau). Es podrien treballar preguntes com: com necessitaria que fos la classe/el centre per representar un refugi per a mi? Quin seria el nostre refugi col·lectiu ideal? Què ens caldria fer per aconseguir-lo? Què podem fer com a societat perquè totes les persones ens sentim mínimament segures? Com a societat, de què cal que ens defensem i com?
- El projecte no ha inclòs activitats de projecció social a la comunitat per explicar i sensibilitzar l'entorn (comunitat educativa i municipi) sobre allò que l'alumnat ha treballat. Tampoc ha inclòs activitats d'acció per la pau, en properes edicions és un projecte que es podria vincular fàcilment a experiències pedagògiques d'aprenentatge-servei (col·laborant amb entitats pro-

13. Amb "pedagogia de l'indirecte" ens referim al procés intern que la persona pot caminar a través del procés de creació artístic que sovint ens permet indagar més enllà del que de forma conscient i cognitiva faríem.

peres que treballen per la pau i l'ajuda a persones refugiades, donant suport a campanyes, etc.).

- Per tal de consolidar els aprenentatges, ens hagués ajudat anar construint un mapa mental col·lectivament on anar ubicant els coneixements que hem anat construint entre tots, interrelacionar-los entre ells (amb fils o altres propostes creatives), donant-hi espai, tan a aprenentatges de pau global com a penjar-hi tots els seus refugis. A més, aquest podria ser un producte final fàcil d'exposar per donar una projecció social al projecte.
- Ens hagués ajudat preparar més la conversa amb les dues dones refugiades prèviament a fer-la treballant continguts com: donar més context sociopolític del país d'on venen per comprendre millor les testimonis, reflexionar què implica sortir de casa teva en un context de guerra, identificar si tenim experiències familiars o de persones properes que hagin hagut de refugiar-se (sovint hi ha històries properes de la Guerra Civil que l'alumnat no coneix), etc.
- L'activitat conflictes en el món és molt àmplia i caldria donar més temps a l'alumnat per poder-la pair. Alhora, la reforçaria haver introduït conceptes de geografia com el colonialisme, pot ser una bona oportunitat per fer-ho.
- Haguéssim pogut aprofitar un recurs pròxim i accessible com és l'arxiu municipal per investigar sobre persones refugiades de Castellar al llarg de la història i buscar testimonis vius, o relacionar els continguts del projecte amb situacions paral·leles en altres moments històrics (com la Grip Espanyola i la 1a Guerra Mundial).
- L'obra final entenem que podria permetre un treball de continguts més ampli que el que hem fet fins ara, buscant relacionar-la amb les tres dimensions des d'on educar l'alumnat per la pau, la personal (la que fins ara ha treballat l'obra), la grupal a l'aula (es podria fer una obra grupal, l'aula/escola com a refugi), i la ciutadana, lligant-la amb la problemàtica de les persones refugiades (què implicaria deixar el meu refugi, que implica a les persones què els toca fer-ho....).
- L'activitat final de conclusions (activitat 13) caldria modificar-la: la vem fer amb els dos

grups junts i en dos espais i seria millor fer-la en grup classe, en un espai tranquil i preparat per l'activitat. La rutina de pensament, si no n'han fet prèviament, requereix d'un bon acompanyament. No haver pogut completar l'activitat no ens va permetre fer el treball de valoració dels aprenentatges sobre la dimensió de valors que preteníem.

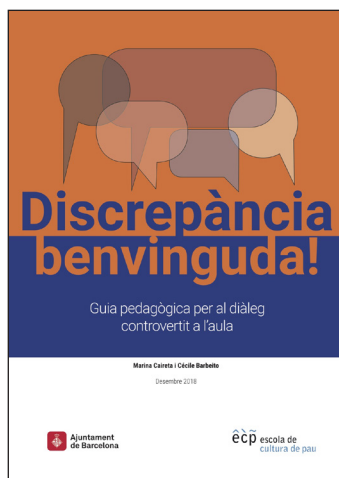
Orientacions i recomanacions per dur a terme la pràctica

Aquest projecte parteix d'un tema que connecta molt bé amb els/les adolescents i permet amb facilitat treballar des de la dimensió personal a la grupal i a la global (persones refugiades i conflictes armats). Connecta amb necessitats emocionals clau de l'alumnat com la seguretat i els conflictes, cosa que pot servir de motivació per introduir-los a continguts com conflictes socials i armats, i a seguretat humana versus militar. Alhora, permet el treball interdisciplinari des de diversos àmbits, el que el fa ric en continguts i possibilitats.

En noves edicions aconsellem ampliar els continguts de socials, donant més espai i continguts al treball entorn els conflictes armats i com aquests impacten en les persones, i en especial a les persones refugiades (ampliant activitats 5 i 7 i treballant què implicaria deixar els meus refugis). També inclouríem la construcció d'un esquema conceptual col·lectiu que evolucioni a mesura que el projecte avanci per facilitar ordenar continguts, interrelacionar-los i clarificar-los.

Finalment, per donar més coherència al projecte des d'una mirada d'educació per la pau, seria important introduir-hi una dimensió de projecció social i/o d'acció per la pau que permeti a l'alumnat apoderar-se com a agent de pau, ja sigui amb activitats internes (fer de l'aula i el grup classe un refugi real per a tots els seus membres treballant allò que calgui millorar, cuidant molt l'acollida d'alumnat nouvingut, o altres propostes per a que el centre esdevingui un refugi), com externes (fent aprenentatge-servei en col·laboració amb alguna entitat, accions de sensibilització, etc.)

Part 4: Recursos addicionals pel professorat

Barbeito, Cécile i Marina Caireta, **Discrepància Benvinguda. Guia per al diàleg controvertit a l'aula**. Barcelona: UAB, 2018.

Aquesta guia té per objectiu principal aportar eines al professorat per a animar-lo a dinamitzar diàlegs controvertits a l'aula. Neix de la necessitat de conviure en la diversitat de persones, col·lectius i punts de vista que conformen la societat catalana contemporània. Com a objectius específics, persegueix:

- Reflexionar sobre riscos i oportunitats d'educar en la controvèrsia.
- Aportar eines i activitats dissenyades per tractar temes controvertits des d'un context de seguretat i aprenentatge.
- Apoderar el professorat per treballar temes controvertits a l'aula.
- Adaptar metodologies i eines d'educació en la controvèrsia d'arreu al propi context.

Guia pedagògica per treballar la comprensió i acollida de persones refugiades: Barbeito, C. (2016) *Barcelona, ciutat refugi*. Ajuntament de Barcelona

“Barcelona, ciutat refugi” convida a fer una reflexió sobre com, des de les ciutats -des de les institucions, però també des de la societat civil- podem actuar per acollir les persones novingudes a la ciutat i actuar sobre les causes i conseqüències del desplaçament forçat a tot el món. El material trenca alguns tòpics sobre les persones refugiades i desplaçades amb dades per comprendre què és una persona refugiada, conèixer-ne els drets, saber quins deures tenen les administracions al respecte, i formular propostes per millorar la situació. Aquest material va ser la base de la XXII Audiència Pública als nois i noies de la ciutat de Barcelona (2016-2017). (en català) Dossier de l'alumnat i dossier del professorat.

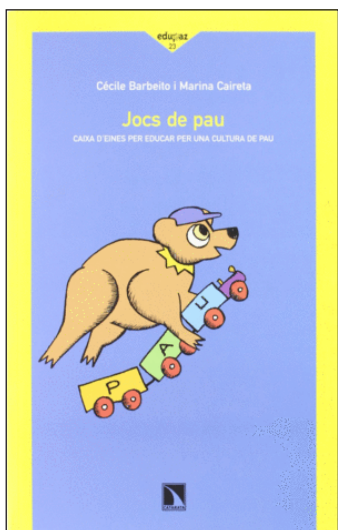
Barbeito, C., Eugènia Boada i Marina Caireta **L'escala de provenció. Guia pràctica per abordar el conflicte amb perspectiva de gènere a l'aula universitària**. Barcelona: UAB, 2021.

L'Escala de Provenció, un recurs procedent de l'educació per la pau que, a través de 7 passos consecutius, facilita la creació d'un clima de convivència positiu i participatiu, alhora que prepara al grup i docents per a la transformació positiva del conflicte i la construcció de relacions saludables i de cura mútua. Útil per tots els nivells educatius.

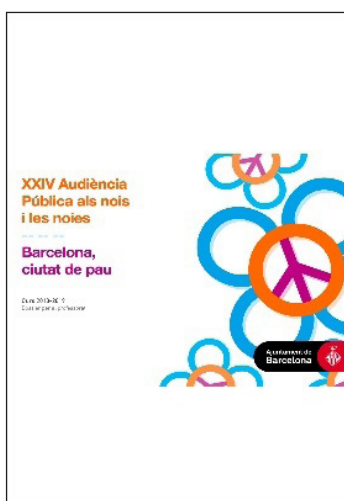
Barbeito, Cécile. *122 acciones fáciles (y difíciles) para la paz*. Madrid: La Catarata, 2016

Aquest llibre explica la pau de manera senzilla i convida a l'acció. Parteix de cinquanta reptes concrets relacionats amb els conflictes armats i la pau -com la despesa militar i els exèrcits, els efectes de les armes, l'explotació de recursos naturals, les condicions mínimes per a la pau, l'educació per a la pau o el suport a activistes pacifistes. A cadascun d'aquests reptes proposa accions concretes, des de les més fàcils a altres de més complexes, per contribuir a resoldre'ls. A més, presenta persones i moviments pacifistes destacats, exemples d'èxits reals, informació i recursos per saber-ne més. Transmet una visió crítica de la violència i la pau a nivell internacional, però també en el dia a dia (a casa, a classe, al carrer).

Barbeito, Cécile i Marina Caireta, *Jocs de pau. Caixa d'eines per educar vers una cultura de pau*. Madrid: La Catarata, 2008.

A través dels diversos capítols combinem orientacions pedagògiques, teoria i més de 50 activitats educatives sobre els principals temes que incideixen en una cultura de pau: des de l'anàlisi del mateix concepte de pau, als de conflicte o violència, passant per una immersió en els perquè d'una cultura de la violència tan estesa al llarg de la història, fins a centrar-nos en aquells elements que entenem que configuren una cultura de pau: l'educació per a la pau i la noviolència; la transformació de conflictes; el desenvolupament econòmic i sostenible; el respecte als drets humans, l'equitat entre dones i homes; la participació democràtica; la comprensió, tolerància i solidaritat; la informació i el periodisme de pau, i la pau i seguretat internacionals.

Caireta, Marina i Cécile Barbeito *Barcelona, ciutat de Pau*. Barcelona: IMEB, 2018.

Proposta pedagògica sobre cooperació per a la pau, que convida a reflexionar sobre com, des de l'Ajuntament i des de la societat civil, es pot construir la pau. Després de reflexionar sobre conceptes bàsics, el material convida a reflexionar i actuar sobre accions com el desarmament, l'explotació responsable de recursos, prevenir el desplaçament forçat, la desarticulació de l'discurs de l'odi, la protecció de persones amenaçades, i el reforç de el paper de les dones en les negociacions de pau.

Part 5: Bibliografia

ACNUR **Tendencias globales desplazamiento forzado en 2021**. Copenhague: ACNUR, 2022

Barbeito, Cécile i Marina Caireta, Caireta, **Discrepància Benvinguda. Guia per al diàleg controvertit a l'aula**. Barcelona: UAB, 2018.

Consell d'Europa, **Vivir con la controversia. Cómo enseñar temas controvertidos mediante la Educación para la ciudadanía y los derechos humanos (EDC/HRE) Módulo de formación para el profesorado**. Estrasburg: Consell d'Europa, 2015

Escola de Cultura de Pau, Alerta 2022! **Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz**, Barcelona: Icaria, 2022.

Lafede.cat, **Què és l'educació per a la justícia global?**, 10 de novembre de 2022.

Lafede.cat, **Educar per a futurs alternatius. Guia d'Educació per a la Justícia Global**, 2020.

Pamela Urrutia Arestizábal **Conflictos, desplazamiento i COVID-19**. Barcelona: UAB, 2021.

Aquesta publicació està subjecta a una llicència de Creative Commons. Es permet la reproducció total o parcial, la distribució i la comunicació pública de l'obra, sempre que no sigui amb finalitats comercials, i sempre que es reconegui l'autoria de l'obra original. No es permet la creació d'obres derivades.

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de l'Escola de Cultura de Pau i no reflecteix l'opinió de l'ACCD ni de la Generalitat de Catalunya.

èc̃p escola de
cultura de pau

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Escola de Cultura de Pau
Parc de Recerca, Edifici MRA,
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra (Espanya)
+34 93 586 88 42
pr.conflictos.escolapau@uab.cat
escolapau.uab.cat
@escolapau
EscolaPau

Amb el suport:

ACD Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

**Generalitat
de Catalunya**